



МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Н А К А З

03.08.2007 N 79

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
17 серпня 2007 р.
за N 951/14218

Про затвердження Інструкції з діагностики,
профілактики та ліквідації трихінельозу тварин

Згідно з статтею 7 Закону України "Про ветеринарну медицину", Положенням про Державний департамент ветеринарної медицини, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 червня 2001 року N 641, з метою гармонізації вітчизняного законодавства до Європейських вимог та забезпечення епізоотичного благополуччя в Україні **Н А К А З У Ю**:

1. Затвердити Інструкцію з діагностики, профілактики та ліквідації трихінельозу тварин (додається).

2. Управлінню забезпечення протиепізоотичної роботи подати цей наказ на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та забезпечити його тиражування та надсилання установам ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

3. Головним державним інспекторам ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя довести зазначену Інструкцію до відома територіальних органів управління ветеринарної медицини України та забезпечити контроль за її виконанням.

4. Вважати таким, що втратив чинність, наказ Головного управління ветеринарної медицини з держветінспекцією Мінсільгоспроду України - Головного державного інспектора ветеринарної медицини від 23 травня 1995 року N 23 "Про затвердження Інструкції про заходи профілактики та боротьби з трихінельозом тварин", зареєстрований в Мін'юсті 31.05.1995 за N 161/697.

5. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Голови Державного департаменту ветеринарної медицини України, начальника управління забезпечення протиепізоотичної роботи Державного департаменту ветеринарної медицини - Вержиховського О.М.

Голова Державного
департаменту ветеринарної
медицини

Г.Б.Іванов

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Державного
департаменту ветеринарної
медицини,
Мінагрополітики України
03.08.2007 N 79

ІНСТРУКЦІЯ
з діагностики, профілактики
та ліквідації трихінельозу тварин

1. Загальні положення

1.1. Інструкція встановлює порядок проведення профілактичних заходів з недопущення захворювання тварин на трихінельоз в господарствах всіх форм власності; ветеринарно-санітарних заходів у разі виникнення захворювання та є обов'язковою для виконання всіма суб'єктами господарювання незалежно від форми власності і підпорядкування та фізичними особами, які займаються сільськогосподарською діяльністю.

1.2. Трихінельоз - гельмінтозна хвороба тварин і людей, збудником якої є живородна нематода роду *Trichinella*. Статевозрілі гельмінти паразитують у кишечнику людей і тварин, а личинкова стадія - у поперечно-позмугтованих м'язах.

1.3. Сприйнятливі до трихінельозу свині, коні, собаки, коти, дикі кабани, ведмеді, вовки, лисиці, борсуки, шури, іжаки, миші та інші всеїдні та м'ясоїдні ссавці, а також люди. Основними факторами передачі трихінельозу людині є уражена личинками трихінел свинина (м'ясо, сало, інші продукти забою) та конина.

Тварини заражаються при поїданні інвазованого личинками трихінел м'яса та не знезаражених продуктів забою свиней (обрізь, кухонні відходи, субпродукти), коней, тушок хутрових звірів, а також інвазованих трупів собак, котів, щурів, мишей тощо. Розповсюдженню інвазії сприяють не обладнані скотомогильники, звалища, занедбані території ферм, населених пунктів.

У шлунково-кишковому каналі тварин через 2-4 доби після живання інвазованого м'яса личинки стають статевозрілими, самки живуть 28-45 діб. Кожна самка за цей період народжує в середньому 1500 личинок, які мігрують з током крові і лімфи у м'язи діафрагми, язика, гортані, жувальні м'язи, міжреберні, грудні, м'язи кінцівок та інші м'язи.

Личинки стають інвазійними через 16-17 днів, мають S-подібну форму. На 30-35 день вони закручуються у спіраль (3,5 оберти), навколо личинок формується капсула, яка через три місяці починає звапнюватись. Личинки *Trichinella pseudospiralis* капсули не утворюють, вони вільно рухаються між м'язовими волокнами.

1.4. Личинки трихінел гинуть при прогріванні до +71 град.С в товщі шматка м'яса протягом 60 хвилин. Знезараження збудника трихінельозу у м'ясі проходить і шляхом заморожування при товщині шматка м'яса 15 см при температурі -15 град.С протягом 20 діб, -23 град.С - 10 діб, -29 град.С - 6 діб. При товщині шматка від 15 до 50 см відповідно -15 град.С - 30 діб; -25 град.С - 20 діб та -29 град.С - 12 діб.

1.5. Основним джерелом зараження трихінельозом є свинина, а також м'ясо диких кабанів, ведмедів, яке містить у собі личинки трихінел. Люди мають дуже велику сприйнятливість до зараження трихінельозом.

1.6. Клінічні ознаки захворювання залежать від інтенсивності інвазії.

У хворих тварин підвищується температура, з'являються ознаки розладу діяльності травного каналу, тварини худнуть. У деяких тварин з'являються набряки повік і кінцівок, при дослідженні крові відмічається еозинофілія.

2. Діагностика

2.1. Основним методом післязабійної діагностики трихінельозу є метод перетравлення м'язів в штучному шлунковому соку. В окремих випадках за відсутності можливості проведення штучного перетравлення, проводиться компресорна трихінелоскопія.

2.2. Прижиттєвим методом діагностики є метод імуноферментного аналізу (ІФА). Виявляються протитрихінельозні антитіла в сироватці крові тварин.

2.3. Діагноз на трихінельоз вважають встановленим при отриманні позитивних результатів лабораторних досліджень шляхом виявлення личинок трихінел методом перетравлення проб м'язів у штучному шлунковому соку та компресорною трихінелоскопією.

2.4. Для післязабійної діагностики на трихінельоз від туш свиней відбирають дві проби м'язів по 80 г кожна із ніжок діафрагми на місці переходу їх у сухожилля, від туш коней - м'язів кореня язика та жувальних м'язів. Від промислових тварин відбирають по 80 г зразків м'язів за такими вимогами: від ведмедів - м'язову частину діафрагми, масетери або язик; від моржів - язик; від борсуків - м'язи ніжок діафрагми. При відсутності зазначених м'язів проби беруть із м'язово-реберної частини діафрагми, м'язів стравоходу, міжреберних, шийних м'язів в такій же кількості.

2.5. Для дослідження методом імуноферментного аналізу (далі методом ІФА) відбирають сироватку, плазму крові та міжм'язову рідину згідно з настановами з використання діагностичних наборів.

2.6. Для дослідження методом компресорної трихінелоскопії - беруть 2 проби м'язів, роблять по 24 зрізи з кожної, розміром з вівсяне зерно (всього 48 зрізів), з туш коней роблять 120 зрізів.

Інкапсульовані личинки трихінел мають лимоноподібну або овальну форму. Довжина капсули - 0,5-0,7 мм, ширина - 0,2-0,3 мм. При вапняному переродженні личинки в капсулі побачити важко. В такому випадку для уточнення діагнозу проводять перетравлення проб м'язів в штучному шлунковому соку.

2.7. Личинки трихінел слід диференціювати від саркоцист та цистицерків. Саркоцисти на відміну від личинок трихінел не мають сполучнотканинної капсули, вкриті тонкою, прозорою оболонкою. Саркоцисти бувають різної форми - круглі, веретеноподібні, їх виявляють візуально. Цистицерки на відміну від личинок трихінел розміщені між м'язовими волокнами, їх виявляють при візуальній оцінці туші.

2.8. Для проведення якісної компресорної трихінелоскопії необхідно дотримуватись норм навантаження на спеціаліста. При дослідженні 48 зрізів від однієї туші середня норма навантаження на одного спеціаліста складає 6-7 туш за годину.

2.9. Виділення трихінел методом перетравлення проб м'язів у штучному шлунковому соку - більш точний метод діагностики трихінельозу. Його використовують на м'ясопереробних підприємствах, цехах з виготовлення м'ясних харчових продуктів. При необхідності даний метод також застосовується для дослідження напівфабрикатів із свинини та конини, ковбас, котлет, окороків, солонини, копченостей та іншої продукції.

В державних лабораторіях ветеринарно-санітарної експертизи на ринках при проведенні досліджень на трихінельоз крім методу компресорної трихінелоскопії доцільно застосовувати і метод перетравлення проб м'язів в штучному шлунковому соку.

Методом перетравлення проб м'язів в штучному шлунковому соку досліджують проби м'язів, відібрані з туш однієї або декількох тварин (1-50 туш). Маса проби м'язів від кожної туші свиней повинна бути не менше 5 г, від туш коней та промислових тварин - не менше 10 г. Якщо рекомендовані м'язи відсутні, відбирають альтернативні в кількості 10-20 г від туші. Перед дослідженням відібраних проб шматочки м'язів звільняють від жиру, фасцій, крові і готують фарш на м'ясорубці з діаметром вічок решітки 2-3 мм.

Штучний шлунковий сік готують безпосередньо перед дослідженням, використовуючи стандартні набори. За виключних обставин, штучний шлунковий сік готують за прописом : 25% кислоти соляної хімічно чистої 16 мл, пепсину, призначеного для перетравлення м'язів 5-7 г, води водопровідної (температура +45+-2 град.С) 1000 мл. Виготовлений штучний шлунковий сік виливають у хімічний стакан з плоским дном об'ємом 1-2 л і додають фарш. На 1л штучного шлункового соку беруть 50 г фаршу. Склянку з сумішшю ставлять на магнітну мішалку з підігрівом і проводять перетравлення при температурі + 45+-2 град.С з експозицією 30-60 хвилин. Після закінчення перетравлення, яке визначають візуально (від м'язового фаршу залишається легкий осад бурого

кольору), перевар фільтрують через сито з діаметром вічок 300-400 мкм, зафіксоване у лійці з краником. Фільтрат в лійці відстоюють 30 хвилин для осаду личинок. Потім відбирають 40 мл осаду у мірний стакан і відстоюють 15 хв, 30 мл надосадової рідини обережно зливають або відбирають піпеткою, а осад виливають у бактеріологічну чашку і досліджують під малим збільшенням мікроскопу (8*10). В позитивних пробах знаходять декапсульовані личинки трихінел.

2.10. Прижиттєву діагностику трихінельозу свиней, коней, кабанів та м'ясоїдних проводять шляхом виявлення протитрихінельозних антитіл у зразках сироваток крові методом ІФА. ІФА має високу чутливість і виявляє рівень інвазії - 1 личинка на 100 г тканини на 2-3 тиждень після зараження тварини.

При отриманні позитивних результатів ІФА проводять повторне дослідження через 3-4 тижні. У разі повторного позитивного результату ІФА тварину беруть на облік, дані про неї щоквартально надсилаються в управління ветеринарної медицини в районі. Після проведення забою такої тварини проводяться діагностичні дослідження на трихінельоз методом штучного перетравлення проб м'язів вагою не менше 50 г. при підтвердженні діагнозу туша тварини спалюється, при негативному результаті - направляється на промпереробку.

2.11. М'ясо та м'ясопродукти, які надходять в Україну з ендемічних партій трихінельозу зон, досліджують в обсязі не менше 10% від об'єму партії методами перетравлення проб м'язів у штучному шлунковому соку та компресорної трихінелоскопії.

При виявленні хоча б однієї туші, напівтуші, четвертині чи одиниці м'ясної продукції, яку імпортує в Україну, живих чи мертвих личинок трихінел, таку продукцію спалюють (про що складається відповідний акт), а решту продуктів в партії направляють на промпереробку шляхом проварювання або виготовлення консервів та м'ясних хлібів.

3. Заходи з профілактики трихінельозу

3.1. З метою профілактики та недопущення виникнення даного захворювання керівники господарств та власники тварин зобов'язані:

3.1.1. Завозити тварин тільки з благополучних щодо трихінельозу господарств;

3.1.2. Заборонити комплектування свинопоголів'я господарств тваринами, закупленими у населення без проведення вибіркового дослідження методом ІФА;

3.1.3. Постійно проводити дератизацію у тваринницьких приміщеннях, на територіях ферм, в місцях зберігання кормів, тушки загиблих гризунів своєчасно прибирати та спалювати;

3.1.4. Забезпечити утримання територій і приміщень звіроферм у належному санітарному стані.

3.2. Органи виконавчої влади повинні забезпечувати проведення робіт по знищенню бродячих собак та котів з обов'язковим дослідженням тушок тварин на трихінельоз методом перетравлення проб м'язів у штучному шлунковому соку (не менше 10% від загальної кількості).

3.3. Щорічно здійснювати дослідження свиней, коней, диких кабанів та м'ясоїдних методом ІФА.

3.4. Спеціалісти ветеринарної медицини, що здійснюють ветеринарно-санітарну експертизу м'яса та м'ясопродуктів, проводять обов'язкове дослідження на трихінельоз усіх туш свиней, коней, кабанів, ведмедів, борсуків, нутрій, яких забивають на бойнях, м'ясокомбінатах, забійно-санітарних пунктах господарств, подвірному забої, на полюванні тощо.

3.5. Державні лабораторії ветеринарної медицини зобов'язані вибірково проводити дослідження на трихінельоз тушок хутрових звірів. Для дослідження відбирають м'язову частину діафрагми, масетер або язик.

3.6. З метою охорони території сільськогосподарських підприємств всіх форм власності, підсобних господарств тощо - керівники господарств та власники тварин в разі необхідності повинні забезпечувати термічне знезараження субпродуктів від свиней, м'ясної обрізі, кухонних відходів, тушок м'ясоїдних тварин - шляхом проварювання шматків вагою не більше 1 кг -

протягом 2 годин.

3.7. Органи державної ветеринарної медицини з метою інформування населення про причини виникнення захворювання на трихинельоз та заходи щодо його профілактики повинні забезпечувати проведення широкої просвітницької роботи з використанням усіх засобів масової інформації: лекції, бесіди, виступи по радіо, на телебаченні, в пресі, випуск листівок, пам'яток, бюлетенів тощо.

4. Заходи з ліквідації трихинельозу

4.1. При виявленні туші, інвазованої личинками трихинел, проводиться лабораторне дослідження в державній лабораторії вищого рівня, до якої направляють компресоріум з маркованими вічками, в яких було виявлено личинки трихинел, і досліджені зразки м'язових волокон. Зразок опломбовується комісією не менше як із трьох осіб - спеціалістів ветеринарної медицини, що проводили дослідження, та власника туші, про що складається відповідний акт.

4.2. Про кожний випадок виявлення трихинельозу спеціалісти ветеринарної медицини незалежно від відомчого підпорядкування негайно повідомляють головного державного інспектора ветеринарної медицини району, який в свою чергу інформує районну санепідемстанцію. Надсилається сигналізаційне повідомлення згідно з встановленою формою (додаток 1) та обов'язково подається інформація в Державний департамент ветеринарної медицини і Центральну державну лабораторію ветеринарної медицини України.

4.3. Населений пункт, господарство, ферма, місцевість за поданням відповідного головного державного інспектора ветеринарної медицини району (міста) до органу виконавчої влади, місцевого самоврядування або рішенням Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при адміністрації оголошується неблагополучним щодо цього захворювання і вводиться карантин. Розробляється план ліквідації осередку трихинельозу.

4.4. У неблагополучних щодо трихинельозу господарствах або населених пунктах проводять дослідження всього свиноголові'я методом ІФА. При отриманні позитивних результатів ІФА діють за нормою пункту 2.10.

4.5. Неблагополучним з трихинельозної інвазії пунктом вважається населений пункт, місцевість, ферма, господарство незалежно від форм власності та підпорядкування, в якому зареєстровано 1 і більше випадків трихинельозу протягом п'яти років.

4.6. Ендемічна з трихинельозу зона - це місцевість (район, область, країна), де постійно наявна дана інвазія, що зумовлено природними (незалежність паразита від умов зовнішнього середовища, наявність значної кількості видів сприйнятливих тварин, складних аліментарних зв'язків між ними тощо) та людськими факторами (сприяння людини зараженню свиней, коней, хутрових звірів шляхом згодовування їм не знезаражених боєнських відходів).

4.7. У неблагополучному пункті керівники господарств, фермери, орендарі власники тварин та спеціалісти державної ветеринарної медицини зобов'язані:

4.7.1. Не допускати перевезення (продаж) свиней та коней із неблагополучних на трихинельоз ферм, господарств (стаціонарних осередків) в благополучні для відтворення, відгодівлі, перетримки, продажу населенню та інших потреб;

4.7.2. Організувати забій свиней та коней з неблагополучного пункту лише на бойнях або м'ясокомбінатах;

4.7.3. Не допускати знеособлення свиней та коней, що надійшли на забійні підприємства з приватного сектору;

4.7.4. Не допускати знеособлення субпродуктів та інших продуктів забою від свиней та коней до отримання результатів дослідження на трихинельоз;

4.7.5. Заборонити забій тварин на забійно-санітарних пунктах неблагополучних господарств;

4.7.6. Заборонити видачу ветеринарних документів на м'ясо, отримане від забою тварин, які не піддавались передзабійному ветогляду та дослідженню на трихинельоз методом пепсинізації або методом ІФА;

4.7.7. Забезпечити суворий контроль і організацію ветсанекспертизи з дослідженням на трихинельоз туш кабанів,

борсуків, ведмедів та диких м'ясоїдних в найближчих до карантинної зони лісових угіддях.

4.8. Про кожний випадок виявлення трихінельозу серед диких чи синантропних тварин терміново повідомляти Державний департамент ветеринарної медицини та Центральну державну лабораторію ветеринарної медицини України згідно з додатком 2.

У радіусі 30 км провести такі заходи:

4.8.1. За кожним районом, де має місце захворювання диких чи синантропних тварин на трихінельоз, закріпити відповідального спеціаліста управління ветеринарної медицини в області;

4.8.2. Розробити план заходів щодо недопущення розповсюдження захворювання;

4.8.3. Забезпечити доставку проб від тушок диких та синантропних тварин кожного виду (не менше ніж від трьох) до державних лабораторій ветеринарної медицини для дослідження на трихінельоз;

4.8.4. Забезпечити доставку до державних лабораторій ветеринарної медицини проб сироваток крові від свиней та коней для проведення діагностичних досліджень методом ІФА з колективних господарств або тих, що утримуються в приватній власності мисливців;

4.8.5. Забезпечити доставку проб сироваток крові від свинопоголів'я, що утримуються в приватній власності у мисливців.

4.9. Уражені трихінелами туші тварин, субпродукти, дикі тварини, відстріляні на полюванні, а також трупи собак і котів, синантропних гризунів підлягають спалюванню. Захоронення їх на худобомогильниках забороняється.

4.10. У неблагополучних з трихінельозної інвазії областях на забійних пунктах господарств, м'ясокомбінатах, м'ясопереробних підприємствах, цехах з виготовлення м'ясних харчових продуктів дослідження на трихінельоз проводять методом перетравлення проб м'язів в штучному шлунковому соку. В державних лабораторіях ветеринарно-санітарної експертизи на ринках при проведенні досліджень на трихінельоз крім методу компресорної трихінелоскопії доцільно застосовувати метод перетравлення проб м'язів в штучному шлунковому соку.

4.11. Неблагополучний пункт, господарство, ферму, місцевість вважати оздоровленими, якщо протягом трьох років не виявлено жодного випадку трихінельозу, а також протитрихінельозних антитіл в сироватках крові тварин при моніторингових дослідженнях методом ІФА та виконано в повному обсязі план ліквідації осередку.

4.12. Карантин щодо трихінельозу скасовується за поданням головного державного інспектора ветеринарної медицини району (міста) рішенням органу виконавчої влади, місцевого самоврядування або Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при адміністрації, якщо протягом трьох років не виявлено випадків захворювання та не встановлено інвазії при проведенні моніторингових досліджень методом ІФА, ветеринарно-санітарної експертизи м'яса і м'ясопродуктів туш тварин місцевого походження та виконано в повному обсязі комплексний план ліквідації осередку трихінельозу.

5. Відповідальність за порушення правил
та ветеринарно-санітарних вимог
щодо профілактики та боротьби
з трихінельозом

Посадові та інші особи за порушення правил Інструкції, інших ветеринарно-санітарних вимог щодо профілактики та боротьби з трихінельозом несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

Перший заступник голови
Державного департаменту
ветеринарної медицини
України

В.М.Горжеєв

Додаток 1
до пункту 4.2
Інструкції з діагностики,
профілактики та ліквідації
трихінельозу тварин

АНКЕТА
(заповнюється при виявленні уражених
личинками трихінел свиней)

1. Номер за порядком _____
2. Дата та час повідомлення _____
3. Область _____
4. Район _____
5. Населений пункт _____
6. Власник тварин _____
7. Лабораторія, що проводила ВСЕ туші (N експертизи, дата)

8. Метод дослідження _____
9. Результат дослідження _____
10. Лабораторія, що підтвердила результат (N експертизи, дата)

11. Метод дослідження _____
12. Результат дослідження _____

13. Куди реалізовано м'ясо, м'ясопродукти, внутрішні органи,
голова, ноги, сало _____

14. Проведені заходи _____

15. Кількість осіб, що захворіли _____

16. Повідомлено санітарно-епідеміологічній службі _____

17. Попередні випадки трихінельозу в населеному пункті,
господарстві _____

18. Введено карантинні обмеження _____
19. Хто виїжджав для з'ясування причин захворювання,
розслідування _____
20. Примітка _____
21. Передав _____

Перший заступник голови
Державного департаменту
ветеринарної медицини
України

В.М.Горжеев

Додаток 2
до пункту 4.8
Інструкції з діагностики,
профілактики та ліквідації
трихінельозу тварин

АНКЕТА
(заповнюється при виявленні уражених
личинками трихінел диких та синантропних тварин)

1. Номер за порядком _____
2. Дата та час повідомлення _____
3. Область _____
4. Район _____
5. Населений пункт _____
6. Місцевість _____
7. Вид тварини, їх кількість _____
8. Лабораторія, що проводила дослідження (N експертизи, дата)

9. Метод дослідження _____
10. Результат дослідження _____
11. Лабораторія, що підтвердила результат (N експертизи, дата)

12. Метод дослідження _____
13. Результат дослідження _____

11. Метод знешкодження де, коли, ким _____

12. Проведені заходи _____

13. Реєстрація попередніх випадків трихінельозу в даній
місцевості _____

14. Хто виїжджав для з'ясування причин захворювання,
розслідування _____

15. Примітки _____

16. Передав _____

Перший заступник голови
Державного департаменту
ветеринарної медицини
України

В.М. Горжеев